

JE LI BOLJE RADITI KAO MRAV ILI PČELICA? O ULOZI DEMINUTIVA KOD POREDBENIH FRAZEMA

IZVORNI ZNANSTVENI RAD

UDK 811.163.42'367.622.22'373.7:811.162.3:811.163.3

[HTTPS://WWW.DOI.ORG/10.17234/9789533790121.18](https://www.doi.org/10.17234/9789533790121.18)

U članku se donose rezultati analize strukturno poredbenih frazema u hrvatskom jeziku iz semantičkog polja *rad*, tj. iz jednoga od njegovih aspekata – marljivosti, koji sadrže zoonimske komponente *mrav*, *pčela* i *pčelica*. Određeni se aspekti dovode u relaciju s ekvivalentnim frazemima češkoga i makedonskoga jezika. Uz to analizira se i funkcija deminutiva u izabranim poredbenim frazemima.

Na temelju računalnih korpusa utvrđuje se učestalost pojedinih frazema te se pokazuje kako se svaki jezik zasebno odnosi prema analiziranim frazemima. Analiza pokazuje kako se frazemi uključuju u kontekst, koji je njihov oblik najučestaliji i pojavljuje li se njegova aktualizacija, a ističe se i uloga deminutiva u tom procesu.

Ključne riječi: češki jezik; deminutivi; hrvatski jezik; makedonski jezik; marljivost; poredbeni frazemi; računalni korpus

1. UVOD

U radu se analiziraju strukturno poredbeni ekvivalentni zoonimski frazemi u hrvatskom jeziku iz semantičkog polja *rad*, točnije iz njegova aspekta – marljivosti – te se određeni aspekti supostavljaju ekvivalentnim frazemima iz češkoga i makedonskoga jezika.

Korpus za ovu analizu čini građa iz *Hrvatsko-slavenskoga rječnika poredbenih frazema* Željke Fink-Arsovski i suradnika. Frazemi iz rječnika u okviru semantičkog polja *rad*, ovisno o vrsti riječi koja se javlja u A-dijelu¹ mogu se podijeliti na dvije skupine:

1. s glagolskom komponentom *raditi*: *raditi kao crv*, *raditi kao mrav*, *raditi kao konj*, *raditi (tegliti) kao vol*, *raditi kao životinja*, *raditi kao bijesan*, *raditi kao mutav*, *raditi kao blesav*, *raditi kao crnac*;
2. s pridjevskom komponentom *marljiv*: *marljiv kao krtica*, *marljiv kao crv*, *marljiv kao mrav*, *marljiv kao pčela*, *marljiv kao pčelica*.

Rad se bavi drugom strukturnom skupinom te se analiziraju frazemi s pridjevskom komponentom *marljiv*: *marljiv kao pčela*, *marljiv kao pčelica* i *marljiv kao mrav* koji su

---

1 Fink strukturni oblik poredbenih frazema opisuje kao A+B+C. A-sastavnica koja se uspoređuje, B-poredbeni veznik, C-sastavnica (sastavnice) s kojom se uspoređuje (Fink 2006: 60–64). U literaturi se često koriste i internacionalni termini, kao što je to i u češkom: *comparandum*, *comparatum* i *tertium comparationis*.

potpuno ekvivalentni² s frazemima u češkom: *pilný jako včela*, *pilný jako včelička*, *pilný jako mravenec*³ i makedonskom jeziku: *вреден како пчела*, *вреден како пчеличка*, *вреден како мравка*.

Cilj rada je usporediti iz nekoliko aspekata navedene frazeme u trima analiziranim jezicima. U prvom redu valja istaknuti funkciju deminutivne imeničke komponente u C-dijelu: *marljiv kao pčelica* i uputiti na razloge i načine na koje ona donosi dodatne informacije na konotativnoj razini, za razliku od frazema bez deminutiva: *marljiv kao pčela*, *marljiv kao mrav* te pokazati sličnosti i razlike između jezika. Kako bi se prikazale učestalost uporabe, njihove karakteristike i aktualizacije frazema, pretražuju se aktualni mrežno dostupni tekstovi koji rabe računalne korpuse zastupljene na platformi Sketch Engine (sketchengine.eu). Korpusi su odabrani jer su u njima zastupljena sva tri jezika svojim mrežnim korpusima, što ih čini stilistički usporedivima. Tako se za hrvatski jezik koristi korpus Croatian Web HrWaC 2.2.. Dobiveni rezultati dovode se u relaciju s rezultatima iz češkoga korpusa Czech Web 2017, a za makedonski s korpusom OPUS2 Macedonian. Prema potrebi makedonski dio oprimgjen je s pretraživača Googlea.

2. DEMINUCIJA – TEORIJSKI ASPEKTI

Deminucija je jedna od modifikacijskih onomazioloških kategorija. Deminutivi kao proizvod tvorbene deminucije imaju velik raspon značenja i prema nekim autorima (npr. Taylor 1995, Heltberg 1964) mogu se smatrati polisemnom kategorijom. Autori se ne slažu u potpunosti oko prototipnoga značenja deminutiva (*usp.* Schneider, Taylor, Dressler i Barbaresi, Biały i dr.), ali većina lingvista povezuje semantiku deminutiva sa značenjem ‘malenost’. S time je u skladu i definicija u *Hrvatskoj gramatici* u kojoj se umanjjenice (deminutivi) definiraju kao „imenice kojima se izriče da je što po čemu manje od onoga što znači osnovna riječ ...“ (Barić i sur. 2005: 326).

A u makedonskoj gramatici (*Граматика на македонскиот литературен јазик*) B. Koneski (1982: 288-289) navodi da deminutivni sufiksi, uz navedenu kategoriju umanjjenosti, izražavaju i emocije privrženosti i bliskosti.

U članku se polazi od češkoga poimanja termina prema Donutilu (1962: 46) koji navodi da deminutivnost dodaje značenje umanjjenosti određenom pojmu i time ga modificira, tj. obogaćuje. S obzirom na to da je deminucijska modifikacija u svojoj osnovi kompleksna ona može biti:

- kvantitativna (percipiranje nečega kao relativno ‘manje od prosječnoga’) i u tom slučaju ostaje u području nacionalnoga značenja
- kvalitativna i uvijek emocionalna (aprecijativna ‘maleno kao milo’ ili deprecijativna ‘maleno kao beznačajno’)
- kvalitativna i kvantitativna istodobno.

2 Frazeme karakterizira značnjska i kategorijalna identičnost s hrvatskim frazemom te potpuno preklapanje u strukturi, identično ekspresivno i konotativno značenje i preklapanje slike, tj. zadržavanje identične slike u C-dijelu frazema (Fink 2006: 80–83).

3 U radu se ne analiziraju deminutivne varijante čeških frazema: *pilný jako včelka* i *pilný jako mraveneček* koji nisu zastupljeni u rječniku *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazema*, ali se spominju na nekoliko mjesta.

Deminutiv pritom ostaje uvijek unutar izlaznoga pojma i za razliku od njega ima samo dodatno značenje više (Donutil 1962: 47). Tako *pčelica* ne prestaje biti *pčela* iako je malena, ali ipak u sebi nosi i emocionalno značenje ('umiljata', 'draga' itd.).

Prema pojedinim autorima (npr. Kreja 1969: 15) značenja deminutiva pripadaju jednom od dvaju glavnih tipova: denotativno (konceptualno) ili konotativno (ekspresivno).

Međutim, kako tvrdi većina lingvista (Donutil 1962, Šlosar 1995, Taylor 1995), često je denotativnom značenju 'malo' pridruženo i konotativno značenje koje označava i emociju govornika, a kao najčešća konotativna značenja navode se zahvalnost i nezahvalnost⁴ (Wierzbicka 1984: 123–130). Tako je i kod *pčela* – *pčelica*, tj. denotativno značenje ne isključuje konotativno.

Ova dvojaka kognitivna predodžba deminutiva, koja se katkad pojavljuje istodobno, a katkad odvojeno, može se zorno primijetiti i pri njihovoj uporabi u poredbenim frazemima.

3. DEMINUTIVI I POREDBENI FRAZEMI

Poredbeni frazemi mogu se podijeliti na dvije osnovne skupine ovisno o prisutnosti deminutiva u C-dijelu (Rusinová 1998: 102):

A. frazemi jedino s deminutivnom komponentom. Komponenta u C-dijelu se ne pojavljuje u nedeminutivnom obliku;

B. poredbeni frazemi s komponentom u C-dijelu koji se pojavljuje i u deminutivnom i u nedeminutivnom obliku. Tu pripadaju analizirani frazemi s komponentom *pčela* – *pčelica* u svim trima jezicima: *marljiv kao pčela*, *marljiv kao pčelica*; *pilný jako včela*, *pilný jako včelička*⁵; *вреден како пчела*, *вреден пчеличка*.

Strukturno poredbene frazeme karakterizira jaka slikovitost i odsutnost desemantizacije. Oni nastaju zbog potrebe da se okvalificira i učini poznatim jedan pojam na način da se on dovede u vezu s nekim markantnim i općepoznatim modelom šire poznatoga pojma (Čermak 1982: 146). Upravo zbog odsutnosti desemantizacije sve što modificira njegovo značenje, u to se ubraja i deminutivizacija, oslikava se na značenju poredbenih frazema (Rusinová 1998: 105).

Prema semantičkim odnosima koji proizlaze iz uporabe deminutiva Rusinová (1998: 102–103) tu skupinu dijeli na sljedeće podtipove:

- izražavaju se oprečna značenja (pozitivna ili negativna)
- izražavaju se bliska značenja zbog zastupljenost istih semova
- uzajamno su zamjenjivi, može se upotrijebiti deminutivni i nedeminutivni oblik.

4 Pod *zahvalnost* Wierzbicka (1984: 123–130) svrstava npr.: sažaljenje, suosjećanje, radost, prijateljstvo, nježnost, prisnost, zadovoljstvo, radost, a pod *nezahvalnost*: ironičnost, kritičnost, odbojnost, ismijavanje itd.

5 Deminutivno značenje u češkom se jeziku često pojačava sekundarnim sufixima koji dodaju značenje još manje 'veličine', ali i pojačavaju konotativnost 'miline'. U ovom radu ne razmatra se varijanta s primarnim deminutivnim sufixima *pilný jako včelka*, jer nije zastupljena u u rječniku *Hrvatsko-slavenski rječnik poredbenih frazem.*

Zadnja navedena skupina u središtu je ovoga istraživanja. Analizirani frazemi s komponentom *pčela – pčelica* u svim trima jezicima⁶ ubrajaju se u tu skupinu.

U slučaju kada su obje komponente semantički bliske i obje nose aprecijativnu emociju, zajednički im je sem ‘marljivost’ i u oba slučaja vrednovanje je pozitivno. Izbor deminutivne ili nedeminutivne komponente ovisi o govorniku, pri čemu upravo postojanje varijante čini govornikov izbor znakovitim, iako će osnovno značenje frazema ostati nepromijenjeno: ‘jako marljiv’. Razlika je u mjeri pozitivnoga vrednovanja jer deminutivna komponenta u poredbenom frazemu konotativno je aktivna. I upravo deminutivi imaju veliku ulogu u pragmatičnosti izjave svojim konotativnim značenjima koja dolaze kao evaluacija, intenzifikacija, ekspresivnost i ostalo (Dressler – Barbaresi 1994).

4. KORPUSNA ANALIZA

Učestalost analiziranih frazema u svim trima jezicima prikazuje se u idućoj tablici. Istraživanje je provedeno s pomoću softverskoga alata Sketch Engine u trima računalnim korpusima – HrWaC 2.2. za hrvatski jezik (1, 4 milijarde pojavnica), Czech Web 2017 (12,5 milijardi pojavnica) za češki jezik i OPUS2 Macedonian (49 milijuna pojavnica) za makedonski jezik.

Tablica prikazuje zastupljenost frazema u svakom od analiziranih jezika:

FREKVENCIJA	Croatian Web HrWaC 2.2.		Czech Web 2017		OPUS2 Macedonian	
	broj pojavnica	i.p.m.	broj pojavnica	i.p.m.	broj pojavnica	i.p.m.
<i>marljiv kao pčela</i>	4	< 0.01				
<i>pilný jako včela</i>			30	< 0.01		
<i>врeдeн кaкo пчeлa</i>					0	x
<i>marljiv kao pčelica</i>	4	< 0.01				
<i>pilný jako včelička</i> ⁷			248	0.02		
<i>врeдeн кaкo пчeличкa</i>					0	x
<i>marljiv kao mrav</i>	7	< 0.01				

6 Češki frazem *pilný jako mravenec* koji ima varijantu s deminutivnom komponentom: *mravenček* također se ubraja u ovu skupinu. Međutim, kako se navodi u Uvodu, ovaj se rad bavi analizom frazema s pridjevskom komponentom *marljiv* koji su zastupljeni u *Hrvatsko-slavenskom rječniku poredbenih frazema* i potpuno su ekvivalentni s frazemima u češkom i makedonskom jeziku. Zbog toga se frazem *pilný jako mravenček* ne analizira u radu (vidi 1. i 3. fusnotu).

7 Frazem *pilný jako včelka* ima neznatno manje pojavnica (214) i istu relativnu frekvenciju: 0.02.

<i>pilný jako mravenec</i>			16	< 0.01		
<i>врeден како мравка</i>					0	x

4.1. U tablici je zorno prikazana frekvencija frazema s dvjema vrijednostima. Pod brojem pojavnica upisan je broj apsolutne frekvencije, ali kako se uspoređuje više jezika s različitim opsegom korpusa, navodi se i relativna frekvencija (i.p.m.⁸). Iz toga je vidljivo da su najproduktivniji češki frazemi s deminutivnom komponentom.

Nažalost, makedonski korpus OPUS2 Macedonian nije dao rezultate. Relativna frekvencija (< 0.01) i u češkim i u hrvatskim korpusima pokazuje da se radi o manje učestaloj jezičnoj pojavi. Kada bi makedonski računalni korpus rasponom bio bliži hrvatskom ili češkom, odnosno imao veći broj pojavnica, pretpostavlja se da bi se i u njemu reflektirala uporaba ove manje učestale jezične pojave. Zbog toga, a i s obzirom na to da se radi o mrežnim korpusima, u dijelu analize posegnulo se za pretraživačem Google.

4.2. U hrvatskom je jeziku u svim frazemima s najvećom frekvencijom zastupljena pridjevska komponenta u A-dijelu u muškom rodu: *marljiv kao pčela* (2 pojavnice), *marljiv kao pčelica* (2 pojavnice), *marljiv kao mrav* (5 pojavnica). Jednako je i u češkom jeziku u frazemima bez deminutivne komponente: *pilný jako včela* (17 pojavnica) i *pilný jako mravenec* (7 pojavnica) kod kojih se također ne bilježi niti jedna pojavnica s pridjevom u ženskom rodu.

Za razliku od toga češki frazem s deminutivnom komponentom *pilný jako včelička*⁹ (89 pojavnica) najčešće je zastupljen s pridjevskom komponentom u ženskom rodu u A-dijelu.

Růžo, jako vždycy pilná jako včelička.

Uporaba frazema za opisivanje ženskih osoba očito je motivirana deminutivnim oblikom imenice koja je u ženskom rodu, a ne samim deminutivom. U prilog tomu govori i frazem *pilný jako mravenček*, varijanta frazema *pilný jako mravenec*, koji je u oba slučaja zabilježen u korpusu samo u muškom rodu.

4.3. Zastupljenost zoonimske komponente u množini očekivana je i bilježi se u sva tri jezika. U hrvatskom primjeru je zoonim s analiziranom deminutivnom komponentom:

Ekolozi COOR-a marljivi kao pčelice.

U češkom jeziku korpus bilježi primjere s deminutivnom komponentom *včelička* i bez nje, primjerice:

Zpěvák Kuko dodává: „Jsme pilní jako včely a držíme se hesla – [...] po každém hovno, enem po včelách med“.

Když každý přiloží ruku k dílu a budem pilní jako včeličky, bude z nás za chvíli daňová velmoc, všichni budou danit všechny a všem nám bude hej!

8 i.p.m. – relativna frekvencija, tj. frekvencija u normaliziranim veličinama.

9 Identično je i kod frazema *pilný jako včelka* (79 pojavnica).

U makedonskom jeziku, Google za to pokazuje i najveću učestalost frazema (iznad 100 pojava) zastupljen bez deminutivne komponente, primjerice:

*По богатството, по изгледот и гардеробата, по скандалите, браковите и разводите, зависи дали сте биле **вредни како пчели** или сте летале од цвет на цвет. Google¹⁰*

4.4. Građa iz računalnih korpusa koji su bazirani na tekstovima s interneta zanimljiva je prije svega zbog toga što nam pokazuje kako se prema poredbenim frazemima odnosi jezik. U sva tri analizirana jezika frazem se uključuje u kontekst, npr. u hrvatskom:

*Ako si jak kao konj, **marljiv kao pčela**, vjeran kao pas, pođi k veterinaru po potvrdu da si i magarac.*

***Marljiva kao pčelica**, Željka je nedavno magistrirala jogijske znanosti, a trenutno živi i radi u Indiji.*

*Runjević je znao za to, no zaklopio jedno oko, jer „braca Stevo“ bio je uistinu **marljiv kao mrav** i imao bistru graničarsku glavu i krasan kumpanijski rukopis.*

Identično je u češkom jeziku:

*Místo kalhotek s bobrem potřebujeme ministra, který by byl moudrý jako sova, pracovitý jako mravenec a **pilný jako včela**.*

*Růžo, jako vždycky **pilná jako včelička**.*

*Aiakos prosil Dia o pomoc, požádal ho o znovuosídlení své země lidem, který by **byl pilný jako mravenci**.*

I u makedonskom jeziku:

*Невработен, а **вреден како пчела**. Google¹¹*

*Не за мабе е кажано биди **вреден како пчеличка**. Google¹²*

*Фантастичен талент, **вреден како мравка**, тактичен, добар-предобар, остави илјадници млади научени да свират некој инструмент, ги прошема по светот, ... Google¹³*

5. PROMJENLJIVOST FRAZEMA

Budući da je opseg aktualizacije jako širok, za potrebe članka polazi se od češkog poimanja tog pojma. Primjerice, frazeološka kontaminacija je jedan od podtipova kompleksne aktualizacije (kombinacije morfološke, sintaktične, leksičke i kontekstne aktualizacije) (*usp.* Mlacek 1984: 114–124). Frazeološka kontaminacija nastaje stapanjem formalnog ili značenjskog dijela frazema s drugim frazemom ili slobodnim kontekstom (Mlacek, Đurčo 1995).

10 <https://zenskimagazin.mk/med-i-mleko?desktop=true> (Datum pristupa: 15. 12. 2021.)

11 <https://vecer.mk/> (Datum pristupa: 15. 12. 2021.)

12 <https://www.facebook.com/groups/361749887650771/> (Datum pristupa: 15. 12. 2021.)

13 <https://www.facebook.com/pivaraskopje/posts/2200483730089174> (Datum pristupa: 15. 12. 2021.)

Uz uobičajeno uključivanje frazema u kontekst zastupljenoga u svim trima jezicima, računalni korpusi pokazuju i njihovu nekonvencionalnu upotrebu, tj. aktualizacije koje nastaju putem funkcionalnih i nefunkcionalnih frazeoloških kontaminacija.¹⁴ One su posebno izražene u primjerima iz hrvatskog jezika.

5.1. Nefunkcionalna kontaminacija nastaje kada se dio frazema zamijeni riječju iz jezika koja nosi isto značenje kao komponenta zastupljena u frazemu, što je zabilježeno u sljedećim primjerima u istraživanim jezicima.

5.1.1. Korpus HrWaC 2.2. bilježi govornu varijantu poredbenoga veznika *ko* umjesto *kao*, što pokazuju sljedeći primjeri:

*Može li se dogoditi što je jako često u RH da slobodno **marljiv ko pčela** radiš kao mrav pa završiš kod veterinara sa potvrdom – da si magariac....??*

*Ma kako se to meni netko usuđuje reći da sam se ulijenio, a ja **marljiv ko' pčelica** muška.*

***Marljiv ko mrav** za cilo vrime.*

Tako se događa i u češkom u kojem se pojavljuje poredbeni veznik *jak* umjesto *jako*, kako bilježi češki korpus Czech Web 2017, npr.:

*Hodně štěstí bu' d' **pilná jak včely**, tohleto ti přeje tvoje milovaná Ely.*

*Milá Reni – jsme holky **pilné jak včeličky**, vid'?*

*Truda a její poslanci, **pilní jak mravenci**, mi závidějí ve skrytu, závistivě narušují můj klid.*

Pretraživanjem s pomoću mrežnog pretraživača Google za makedonske frazeme pokazuje da se pojavljuje jedan primjer, u kojem poredbeni govorni veznik *ko* zamjenjuje *kako*:

Овој е **врѣден ко пчела!** Google¹⁵

5.1.2. U hrvatskom se korpusu bilježi još jedan tip zamjene poredbenoga veznika *kao* s prijedlogom *poput*, što upućuje na tendenciju promjene (varijantne dopune) oblika. To pokazuju ovi primjeri:

*Svi oko nas su bili žurni i **marljivi poput pčela**, a mi smo se usporeno gegali prema Tromostovlju, malo se zabavali sa Prešernom, gledali ljubljancane za koje Rok kaže da izgledaju naduvano, [...]*

*Sigurno ste bezbroj puta u životu iskoristili frazu: **marljiva poput pčelice**, a da pritom niste ni bili svjesni toga koliko ustvari istine leži u toj izreci.*

*Elvis je čudno biće, kao ispao iz nekakve priče, optimist, pozitivac i **marljiv poput mrava**, rime on slaže ko iz rukava.*

14 Frazeološka kontaminacija djeli se na: 1) nefunkcionalnu – ne obogaćuje frazeološko značenje. Nastaje kada se dio frazema zamijeni riječju koja nosi isto značenje kao komponenta zastupljena u frazemu. O pogrešnoj kontaminaciji govorimo kada je riječ o slučajnoj pogrešci govornika. (Čechová 1986: 183) 2) funkcionalne – obogaćuje frazeološko značenje. Kontaminacija može biti: a) unutarnja – spajanje dvaju frazema b) vanjska – širenje C-dijela frazema sa riječi iz konteksta (Mlacek, Đurčo 1995).

15 http://www.wydawnictwo.us.edu.pl/sites/wydawnictwo.us.edu.pl/files/pil_2019_1.pdf (Datum pristupa: 15. 12. 2021.)

5.1.3. Makedonski računalni korpus OPUS2 Macedonian bilježi frazem sa zamjenom pridjevske komponente priložnom u frazemu *вреден како пчеличка*, npr:

Некој работел вредно како пчеличка.

Uporaba frazema s priložnom komponentom *marljivo*, a ne pridjevskom u A-dijelu frazema bilježi se i u hrvatskom korpusu:

[...] a Kinezi i Indijci će i dalje jest jednu, a ne tri šake riže dnevno [...] marljivo radit ko mravi [...] i ni slučajno pomislit da kupe frižider, a kamoli moped ili auto. [...] koji cijeli život radi da bi sagradio kuću i dućan pa mu ga srbi sruše 1992 pa opet čovjek uporan pa sve ispočetka marljivo kao mrav i onda mu ti isti Srbi sruše dućan 2008 [...]

Analizirani frazemi bilježe i u češkome jeziku zamjenu pridjevske komponente za priložnu, npr.

Takže se vážně pilně jako včelička každý den po škole učím.

5.2. Međutim računalni korpusi bilježe i funkcionalne frazeološke kontaminacije koje obogaćuju frazeološko značenje.

5.2.1. Najčešći razlog za kontaminaciju jest zajednička komponenta i formalna identičnost te karakteristike danoga izraza. Takav je slučaj u hrvatskom i u češkom jeziku, u kojima se unutarnjom frazeološkom kontaminacijom i spajanjem dvaju frazema u jedan *marljiv kao mrav* i *marljiv kao pčela* – u hrvatskom jeziku, odnosno *pilný jak včelička*, *pilný jako mravenec* – u češkom, pojačava ekspresivnost. U oba jezika zajednička je komponenta pridjev *marljiv* (češki *pilný* – *marljiv*). Primjerice, kao u sljedećem slučaju:

Marljiv kao mrav i pčela on je sakupljao po narodnom polju cvjetice, koja je nezgoda vremena porazbacala i potisunala u zaborav, cvjetice, iz kojih su stari Hrvati saplitali vijenac svoje slave.

U češkom se jeziku koristi frazem s deminutivnom komponentom, što upućuje na njegovu produktivnost.

Dáda něco pořád dělá, je pilný jak včelička s mravencem dohromady.

5.2.2. Analiza bilježi aktualizaciju s vanjskom frazeološkom kontaminacijom, tj. širenje C-dijela frazema *marljiv kao mrav* dodavanjem pridjeva *pravi* ili frazem *marljivo kao pčela* dodavanjem prijedloga i imenice *u košnici*:

U subotu, 20. 4. 2013. učenici volonterske grupe Mravi bili su marljivi kao pravi mravi te su u sklopu akcije Zelena čistka – jedan dan za čisti okoliš, odlučili sve smeće oko naše škole smjestiti gdje mu je i mjesto. [...] kako sestre i najmlađe, djeca, kao i najstarije vrše molitvu i svoja poslušanja bilo u radionici ili u polju, veselo i marljivo kao pčele u košnici, uzvikivao bi [...]

U oba slučaja frazem je razumljiv i ne narušava se zajednički sem, ali se pojačava njegova ekspresivnost.

5.2.2.1. Izdvajamo sljedeći podtip vanjske frazeološke kontaminacije jer upućuje na konotativno značenje koje frazemu donosi uporaba deminutiva. Nepostojanje deminutiva u hrvatskom frazemu *marljiv kao mrav* nadopunjuje se sintaktičkim putem, atributom *mali* + osnovna riječ, dakle, opisno ili čak kao u frazemu *marljiv kao pčelica* posezanjem za svojevrsnim pleonazmom:

*Tog strašnog osjećaja da si se uzalud trudio. **Marljivo kao mali mrav**, a to uistinu jesam, skupljao svoju zimnicu: prijatelje, susrete, kakvo takvo znanje, putovao svijetom.*

*[...] neprimjetno na samoj smotri, a još se, kako to i biva, radilo i danima nakon smotre. i sve to, naravno, volonterski, **marljivo kao male pčelice**.*

Govornik pri nekonvencionalnoj uporabi aktualizacijom postiže željenu komunikacijsku svrhu. Preoblikom frazema pojačava njegovu ekspresivnost i dodaje svom iskazu individualnu notu. Primjeri potvrđuju da deminutiv ima svoju ulogu u tome.

6. ZAKLJUČAK

Pojava deminutiva u frazemima znakovita je jer je nociónalna funkcija frazema različita od uobičajenoga jezika. Deminutiv zbog prirode poredbenih frazema zadržava leksičko značenje, a s obzirom na to da C-dio najviše utječe na formiranje frazeološkoga značenja, konotativni aspekt deminutiva je veoma aktivan i utječe na cjelokupno frazeološko značenje. Tako je i u frazemima u svim trima jezicima s komponentom *pčelica*, u kojima denotativno značenje u samom deminutivu i u frazeološkom značenju ne isključuje konotativno.

Analiza korpusa pokazala je nekoliko činjenica. Relativna frekvencija od < 0.01 kod većine frazema upućuje na to da su analizirani frazemi u svim trima jezicima manje učestala jezična pojava na mrežnim izvorima. Tu činjenicu u kombinaciji s veličinom makedonskoga korpusa držimo razlogom što, nažalost, makedonski korpus nije dao drukčije rezultate. Deminutivni oblici imenica *mrav* i *pčela* zastupljeni u frazemima u promatranim jezicima pokazuju da je tvorbeno kategorija deminucije najplodnija u češkome jeziku, s toga ne iznenađuje veća frekvencija čeških frazema s deminutivnom komponentom (i.p.m. 0.02).

Hrvatski jezik ne pokazuje razlike u uporabi komponenti *pčela* – *pčelica* i najviše pojava ima frazem s komponentom *mrav*. Najčešće su frazemi u hrvatskom i češkom jeziku zastupljeni pridjevskom komponentom u A-dijelu, u muškom rodu. Jedina iznimka je češki frazem s deminutivnom komponentom koji ima učestaliju uporabu ženskoga roda. U svim se trima jezicima pri uključivanju u kontekst pojavljuje govorni oblik poredbenoga veznika (u hrvatskom i češkom učestalije) i zastupljenost množinskih oblika (u hrvatskom i češkom rjeđe, a u makedonskom jeziku češće).

Osim uobičajenoga uključivanja frazema u kontekst zastupljenoga u svim trima jezicima, računalni korpusi pokazuju njihove aktualizacije i preko funkcionalnih i nefunkcionalnih frazeoloških kontaminacija koje su posebno izražene u hrvatskim frazemima. Nefunkcionalne kontaminacije frazema zabilježene su u svim trima jezicima pri zamjeni konvencionalnih frazeoloških komponenti. To su:

Zamjena poredbenoga veznika *kao*, *jako* i *kako* njegovom govornom varijantom: *ko*, *jak*, *ko*.

Hrvatski korpus bilježi i zamjenu poredbenoga veznika *kao* prijedlogom *poput*.

Zamjena pridjevske komponente priložnom (v. 5.1.3.).

U hrvatskom i češkom jeziku konotativno značenje pojačava se funkcionalnom frazeološkom kontaminacijom na unutarnjoj razini, a samo u hrvatskim frazemima – i na vanjskoj razini. Unutarnja funkcionalna frazeološka kontaminacija u hrvatskom i češkom jeziku nastaje spajanjem dvaju frazema (v. 5.2.1), a vanjska je zastupljena širenjem C-dijela frazema (v. 5.2.2.). Znakovit je tu opisni način dobivanja konotativne naravi deminutiva (v. 5.2.2.1.).

Zaključno, frazemi s deminutivnom komponentom pozitivno su markirani u svim trima jezicima. Podatci iz suvremenih računalnih korpusa o promjenama frazema i zastupljenosti deminutivne komponente potvrđuju su posebnoga mjesta deminutiva u poredbenim frazemima. Proširivanje sastava frazema u hrvatskom jeziku i tendencija posezanja za opisnim načinom da bi se dobilo značenje deminutiva ili pak u češkom jeziku spajanje dvaju frazema u jedan s deminutivnom komponentom ima cilj pojačati konotativno značenje frazema. Tomu ide u prilog činjenica da je jedini frazem zastupljen u makedonskom korpusu s deminutivnom komponentom *вреден како пчеличка*.

Svakako, izbor deminutivne ili nedeminutivne komponente ovisi o govorniku, ali osnovno značenje frazema (upravo zbog njihovih karakteristika, tj. odsutnosti desemantizacije) ostat će nepromijenjeno u značenju 'jako marljiv'. Na izbor utječe učestalost uporabe varijante, stajalište govornika prema objektu izjave, konkretnoj situaciji i trenutačnom raspoloženju.

Deminucijska semantika oslikava se na značenju strukturno poredbenih deminutiva *pčelica* u analiziranim frazemima. Time se u frazeološko značenje osim denotativnoga značenja 'malenost' unose i konotativna značenja koja frazem nosi (aprecijativna emocionalnost, intenzitet i ekspresivnost) te utječe na pragmatičnost iskaza.

LITERATURA

- Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija, *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- Biały, Paulina, "On the priority of connotative over denotative meanings in Polish diminutives", *Studies in Polish Linguistics* 1: 1-13, <https://vdoc.pub/documents/translating-values-evaluative-concepts-in-translation-5uth4q2kohv0> (Datum pristupa: 15. 12. 2021.)
- Čechová, Marie, „Dynamika frazeologie“, *Naše řeč*, volume 69, 1986 – 4, str. 178–186.
- Čermak, František, *Idiomatika a frazeologie češtiny*, UK, Praha, 1982.
- Donutil, Miloš, *Tvoření slov v češtině 1. teorie odvozování slov*, Nakladatelství ČAV, Praha, 1962.
- Dressler, Wolfgang U., Barbaresi, Lavina Merlini, *Morphopragmatics. Trends in Linguistics, Studies and Monographs* 76, Berlin-New York, Mouton de Gruyter, 1994.
- Fink- Arsovski, Željka, *Poredbena frazeologija: Pogled izvana i iznutra*, FF press, Zagreb, 2002.
- Конески, Блаже, *Грамматика на македонскиот литературен јазик*, Култура, Скопје, 1982.
- Kreja, Bogusław, *Słowotwórstwo rzeczowników ekspresywnych w języku polskim: Formacje na -ik, -k-, -isko i -ina*, Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Gdańsk, 1969.
- Mlacek, Jozef, *Slovenská frazeológia*, Bratislava, 1984.
- Mlacek, Jozef, Ďurčo, Peter, *Frazeologická terminológia*, Bratislava, STIMUL, 1995., https://web.archive.org/web/20100204052153/http://www.juls.savba.sk/frazeologicka_terminologia/ (Datum pristupa: 15. 12. 2021.)

- Nekula, Marek; Šlosar, Dušan; Rusinová, Zdenka; Grepl, Miroslav; Krčmová, Marie; Karlík, Petr; Jelínek, Milan; Hladká, Zdeňka: *Příruční mluvnice češtiny*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2012.
- Rusinová, Zdenka, „Diminutiva ve frazeologických přirovnáních“, *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, A 46, 1998., str. 101–105.
- Schneider, Klaus P, *Diminutives in English*, Tübingen, Max Niemeyer Verlag, 2003.
- Taylor, John R., *Linguistic Categorization: Prototypes in Linguistic Theory*, Oxford, Clarendon Press, 1995.
- Wierzbicka, Anna, “Diminutives and depreciatives: Semantic representation for derivational categories”, *Quaderni di Semantica*, 5 (1), 1984., str. 123–130.

KORPUSI

Croatian Web HrWaC 2.2 <https://www.sketchengine.eu/> (Datum pristupa: 15. 12. 2021.)

Czech Web 2017 <https://www.sketchengine.eu/> (Datum pristupa: 15. 12. 2021.)

OPUS2 Macedonian <https://www.sketchengine.eu/> (Datum pristupa: 15. 12. 2021.)

WHICH IS BETTER: TO WORK AS AN ANT OR A LITTLE BEE? ABOUT THE ROLE OF THE DIMINUTIVES IN SIMILES

The paper presents the results of analysis conducted on similes from the semantic field *work*, i.e. one of its aspects – diligence in Croatian idioms with zoonimic component *mrav*, *pčela* and *pčelica*. Certain aspects are put into relation with the equivalent idioms of Czech and Macedonian language. The function of the diminutive in the selected similes is examined and noted.

Data from the linguistic corpora are used to determine the frequency and how each language behaves towards the idiom under study. The paper examines how idioms are integrated into the context, analyses which form is the most frequent and whether it is actualized, and points out the role of the diminutives in this process.

Key words: Corpora; Croatian; Czech; diligence; diminutives; Macedonian; similes